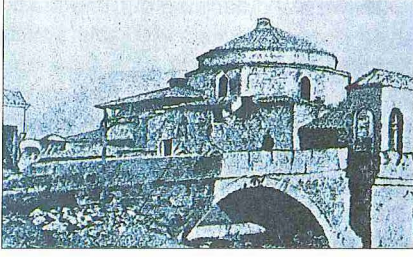

DUPNIÇE

Dupniçe'de Osmanlı taş köprüsü ile Ahmed Bey Külliyesi'ni gösteren XX. yüzyıl başlarında çekilmiş bir fotoğraf (J. Petkov, *Bulgarien, Sofia 1932*, s. 43)

simlerinin en iyi örnekleri yer alır. 1573'te Boboševo en az 330 hâneye sahip, yörenin en büyük yerleşme yeri durumundaydı. Civarındaki Vukovo ve Pastuh köylerinde de Osmanlı döneminde yapılmış birçok kilise mevcuttu. Ayrıca Dupniçe kazasında, Aynaroz (Mount Athos) dışında Balkanlar'ın en büyük manastırı olan meşhur Rila Manastırı bulunmakta olup burası zengin kütüphanesiyle Bulgar edebî örneklerinin sergilendiği en seçkin merkezlerden biridir. Hatta Yıldırım Bayezid döneminden başlayan Osmanlı belgeleri de burada korunmaktadır. Bu manastır, 1830'larda eski Bulgar ve Bizans sanatının çeşitli unsurları ile saf Osmanlı tarzının karışımı bir üslupta yeniden tamir edilmiştir. Bütün bu binaların mevcudiyeti, Osmanlı dinî siyasetinin bu bölgedeki en önemli göstergesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *MAD*, nr. 170, vr. 99^a-b; TK, *TD*, nr. 85, 90; Aşık Mehmed, *Menâzirü'l-avâlim*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 616, II, vr. 22^a; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 567-568; J. Hütz, *Beschreibung der europäischen Türkei*, München 1828, s. 250-251; J. Ivanov, *Severna Makedonija* (ed. D. J. Biserov), Sofia 1906, s. 183-189; D. Ihčiev, *Turskite Dokumenti na Rilskija Monastir*, Sofia 1910; I. Kepov, *Minamoto i segašno Boboševo*, Sofia 1935; A. Medžidiev, *Istorijata na Grad Stanke Dimitrov/Dupnița, i pokrainata mu ot XVI vek do 1963 g.*, Sofia 1969; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 156-157, rs. 94; T. Dremiszova — Nelčinova — I. L. Slokosta, *Arheološki pametnitsi ot Kustendilski Okrâg*, Sofia 1978; E. Floreva, *Tšarkvata Prorok Ilija v Boboševo*, Sofia 1978; M. Sokoloski, *Turski Dokumenti za Istorijeta na Makedonskiot Narod, Opširni popisni defteri od XVI vek za Kustendilskiot Szandžak*, Skopje 1983, V/1, tür.yer.; Machiel Kiel, *Art and Society of Bulgaria in the Turkish Period*, Assen 1985, s. 108-111, 159-164; B. Rajkov v.dğr., *Slavjanski Râkopisi v Rilskija Manastir*, Sofia 1986, I, tür.yer.

MACHIEL KIEL

DURÂH

(bk. BEYTÜLMA'MÜR).

DURAK

Kur'an-ı Kerim'in hat ve tezhibinde âyetlerin sonlarındaki durak yerlerini belirtmek üzere nokta yerine geliştirilmiş geometrik kompozisyonlara veya stilize bitki motiflerine verilen ad
(bk. TEZHİP).

DURAK

Türk dinî müzikisinin tekke müzikisine ait formlarından biri.

Mevlevîlik dışındaki tarikatların hemen hepsinde, zikirin birinci bölümünü teşkil eden kelime-i tevhidden sonra "ism-i celâl" zikrine geçilmeden önce verilen arada bir veya iki zâkir tarafından okunan, serbest olarak bestelenmiş Türkçe manzumelere durak denir. Bunlara, iki zikir arasındaki durma sırasında okunduğundan bu adın verildiği kabul edilmektedir. Durak güfteleri, dervişleri ism-i celâl zikrine hazırlamak üzere daha çok Allah'ın yüceliği, kudreti, sıfatları gibi konuları işleyen mutasavvîf şairlerin şiirlerinden seçilmiştir. Üslup ve ritim bakımından aralarında bir fark bulunmayan duraklar ve na'tlar sadece güftelerinin konuları ile birbirinden ayrılır. Durak güftelerinde çok defa dört mısralık manzumeler tercih edilmiş olup bunların da sadece birinci ve üçüncü mısraları farklı nağmelere sahiptir. İkinci ve dördüncü mısralar birinci mısraın bestesiyle okunur, üçüncü mısra ise eserin meyanını teşkil eder. Terennümü bulunmayan duraklarda arzu edilen yerlere "Hak dost, dost, âh, hü, yâ Hak" gibi lafzî terennümlerin yerleştirildiği görülmektedir.

Her makamdan bestelenebilen durakların tarih boyunca usulsüz olarak bestelendiği ve serbest bir şekilde okunduğu kanaati yaygınsa da müzikolog-bestekâr Subhi Ezgi bu eserlerin durak evferi usulüyle ölçüldüğü kanaatindedir ve tesbit ettiği durakların notalarını da bu şekilde yayımlamıştır (bk. bibl.).

Durak okurken ilâhilerde olduğu gibi içinde bulunulan kamerî ayın çeşitli özelliklerine uygun güfteli olanlarının seçilmesine bilhassa dikkat edildiği nakledi-

rir. Meselâ muharremde Hz. Hüseyin ve Ehl-i beyt sevgisini, rebülevvel ve rebülâhir aylarında Hz. Muhammed'in doğumunu, zilkade ve zilhiccede hacca konu alan eserler seçilmiştir.

Mevcut el yazması güfte mecmualarındaki kayıtlardan hareketle durak formundaki ilk örneklerin XVII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlandığı ve zamanımıza kadar 500 civarında durak bestelendiği söylenmekteyse de bunlardan büyük bir kısmı unutulduğundan Subhi Ezgi ancak otuz dokuz adedinin notasını yayımlayabilmiştir. Cumhuriyet döneminde tekkelerin kapatılmasına (1925) rağmen bu form yeni eserlerle hayatini bir müddet daha devam ettirmiştir. Bu dönemde bestelediği 108 adet durakla Hüseyin Sadettin Arel'in (ö. 1955) ayrı bir yeri vardır.

Durak okunması özel bir üslup ve maharet ister. Bu sebeple dinî müzik icracısı olarak durak okumakla şöhret bulmuş müzikşinaslar vardır. Bunlar arasında Mutafzâde Ahmed Efendi (ö. 1883), Behlül Efendi (ö. 1895) ve "Durakçı" lakabı ile tanınan Hacı Nâfiz Bey (ö. 1898) en ünlüleridir. Durak aslında tekke müzikisine ait bir form olmakla beraber vakfiyelerinde şart koşulduğu için bazı camilerde cuma namazından önce bir veya iki kişi tarafından okunduğu da görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, III, 60-63; a.mlf., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit - Na't - Salât - Durak*, İstanbul 1945; Ergun, *Antoloji*, II, 719-723; Karadeniz, *Türk Müsikisi*, s. 199, 710; Nuri Özcan, *XVIII. Yüzyılda Osmanlılar'da Dinî Müsikî* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 37-38; Halil Can, "Dinî Türk Musikisi Lügatı", *MM*, sy. 218 (1966), s. 56; a.mlf., "Tasavvuf/Tarikatlar Musikisi" (röportaj: Etem Ruhi Üngör), a.e., sy. 295 (1974), s. 20; Pakalın, I, 483; Öztuna, *BTMA*, I, 232-233.

NURİ ÖZCAN

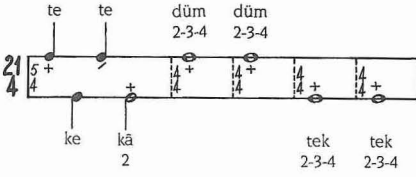
DURAK EVFERİ

Türk müzikisi usullerinden.

Yirmi bir zamanlı ve sekiz vuruşlu bir büyük usuldür. İçerisinde Türk aksağı usulü bulunan yegâne iki usulden biri olması da diğer bir özelliğidir. Başta bir Türk aksağı ile onu takip eden dört adet sofyardan meydana gelmiş olup 21 / 4'lük ikinci mertebesi kullanılmıştır. Bu usulle ölçüldüğü kabul edilen durak formundaki eserler, usule dahil olmayan ve altında genellikle "dost" sözünün yer

aldığı 4/4'lük bir not ile başlar. Nota yazımında bu 4/4'lük notun başına usul sayısı olarak 4/4 ve ardından da ölçünün sayısı olan 21/4 ifadesi yazılır. Usulün şematik gösterilişi şöyledir:

Durak evferi tamamen dinî müzikîye ait bir usuldür. Durak, na't, mersiye, tevşih gibi formların bu usulle ölçüldüğü kanaati, notaya aldığı eserleri bu usulle neşreden bestekâr ve müzikolog Subhi Ezgi'ye aittir. Subhi Ezgi'nin, tarih boyunca usulsüz ve serbest olarak okunduğu sözlü gelenek yoluyla bilinen bu formları durak evferi usulü ile tesbitinin, bunların zaman içinde bozulmasını önlemek ve aslına en yakın bir şekilde icrasını sağlamak düşüncesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 56-63; III, 60-63; Özkan, *TMNÜ*, s. 651; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 14; sy. 346 (1978), s. 15.

İSMÂİL HAKKI ÖZKAN

DURAKÇI NÂFİZ BEY

(bk. NÂFİZ BEY, Durakçı).

DÜRİ

(الدورى)

Ebû Ömer Hafs b. Ömer b. Abdilazîz el-Ezdi ed-Dürî el-Bağdâdî (ö. 248/862 [?])

Kıraat âlimi,

krâat-i seb'â imamlarından

Ebû Amr ile Kisâî krâatlerinin meşhur ikişer râvisinden biri.

150 (767) yılından sonra Bağdat'ın doğusunda bir mahalle olan Dür'da doğdu. Daha sonra Sâmerâ'ya göç etti ve orada yaşadı. Kaynaklarda kıraat ilmini öğrenmek üzere muhitinin dışına çıktığından söz edildiğine ve faydalandığı hocalar daha çok Kûfe, Basra ve Bağdat kurrâsı olduğuna göre özellikle bu yerlere seyahatler yapmış olmalıdır. Medine'nin meşhur kıraat imamı Nâfi' b. Abdurrahman'dan bahsederken, "Nâfi'in zamanına yetiştim; 10 dirhem param olsaydı mutlaka ona gider, kıraatini bizzat kendisinden öğrenirdim" demiştir

(Zehebî, *A' lâmû'n-nübelâ*, XI, 543). Dürî kıraat ilmini en eski kaynaklarından öğrenebilmek için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiş, ulaşabildiği kadar devrinin tanınmış kurrâsından yedi kıraatin tamamını tahsil etmiş, şâz* kıraatleri de öğrenmeyi ihmal etmemiştir (Yâkût, X, 217).

Dürî meşhur krâat-i seb'â* imamlarından Kisâî'nin kıraatini bizzat kendisinden, Ebû Amr b. Alâ'nınkini bu kıraatin Ebû Amr'dan sonra ilk kaynaklarından olan Yahyâ el-Yezîdî'den, Hamza ez-Zeyyât'ın kıraatini yine ilk kaynaklardan sayılan Süleym b. İsâ'dan, Nâfi'inkini İsmâil b. Ca'fer el-Medenî'den aldı. Âsim'in râvisi Ebû Bekir Şu'be b. Ayyâş'tan da faydalandı. Ayrıca aslen Belhli olup Bağdat'a yerleştiği anlaşılan Şücâ' b. Nasr el-Horasânî de bu ilimdeki hocalarındandır. Yâkût el-Hamevî, Dürî'nin kıraat hocaları arasında Ebû Amr b. Alâ'yı zikretmekteyse de Dürî Ebû Amr'ın vefat ettiği 154 (771) yılı dolaylarında doğduğuna göre onun kıraatini bizzat kendisinden almış olması mümkün değildir. Nitekim Dürî, Ebû Amr'ın kıraatini talebesi Yahyâ el-Yezîdî'den almıştır.

Dürî'nin, gerek İbn Mucâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'â*'sında Kisâî kıraatinin râvileri arasında yer almasının, gerekse daha sonra telif edilen ve krâat-i seb'â imamlarının râvilerini iki ile sınırlayan kıraat kitaplarında (meselâ bk. Mekî b. Ebû Tâlib, s. 175-194; Dâni, s. 3) hem

hocası Kisâî'nin hem de kendisinden bizzat kıraat öğrenmemiş olmasına rağmen Ebû Amr b. Alâ'nın iki râvisinden biri olarak tercih edilmesinin sebebi, hiç şüphesiz onun genel anlamda bu ilimdeki üstünlüğü yanında, Ebû Amr ed-Dâni'nin de belirttiği gibi (*et-Teyisîr*, s. 3), her iki imamın kıraatıyla ilgili rivayetine güvenilmesi ve buna bağlı olarak Ebû Amr ve Kisâî krâatlerinin bu rivayetle yaygın bir şekilde okunmasıdır. Dürî, kıraatteki senedinin yedi imama doğrudan veya en kısa yoldan ulaşması sebebiyle, kendi çevresi dışındaki kıraat âlimleri tarafından da başvurulan bir kaynak haline gelmiş, etrafında kıraat mütehasislerinin toplandığı bir üstat olarak şöhret yapmıştır. Ebû'l-Hasan Ahmed b. Yezîd el-Hulvânî, Ebû'z-Zarâ Abdurrahman b. Abdûs, Ahmed b. Ferah, Hasan b. Beşşâr, Ömer b. Muhammed el-Kâgîdî, Kâsım b. Zekeriyyâ el-Mutarriiz ve daha pek çok kişi kendisinden faydalanmıştır. Kıraatleri ilk defa toplayıp bunlarla ilgili bir eser telif edenin Dürî olduğu ileri sürülmüşse de bu iddiayı doğrulamak mümkün olmadığı gibi böyle bir eseri hakkında bilgi de yoktur. İbn Sa'd onun Kur'an ve tefsir âlimi olduğunu da belirtmektedir.

Dürî, başta kıraat ilmindeki hocalarından İsmâil b. Ca'fer olmak üzere Ebû İsmâil el-Müeddib, Mervân b. Muâviye el-Fezârî, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Süfyân b. Uyeyne ve Ahmed b. Hanbel gibi âlim-

Dürî'nin Millet Kütüphanesi'ndeki bir mecmua içinde bulunan *Kurâ'âtü'n-nebî* adlı eserinin ilk iki sayfası (Feyzullah Efendi, nr. 506/9, vr. 126^a-127^a)

